

*Прокопченко А. В.,
аспірант кафедри теорії,
практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СПЕЦИФІКА ЕМОТИВНОГО ТЛА РОМАНУ Д. Г. ЛОУРЕНСА «БІЛИЙ ПАВИЧ»

Анотація. Статтю присвячено дослідженню специфіки емотивного тла роману Д.Г. Лоуренса «Білий павич». Особлива увага приділяється аналізу основних емотем цього роману, оскільки саме сукупність емотем у тексті утворює його емотивне тло, яке, у свою чергу, є невід'ємною складовою частиною будь-якого художнього тексту.

Ключові слова: емотивність, емоції, емотивне тло, емотема, емотивне полотно тексту.

Постановка проблеми. Усім прихильникам творчості Д.Г. Лоуренса добре відомо, що своє життя цей письменник присвятив пошукові шляхів подолання емоційної стриманості сучасного йому англійського суспільства. За допомогою своїх романів він хотів започаткувати нову концепцію життя, зупинити процес «машинного виродження», спричиненого розвитком машинної цивілізації, і у такий спосіб подолати моральне та емоційне банкрутство людства. Саме тому емотивне полотно його романів є надзвичайно насиченим і, на нашу думку, мало б представляти неабиякий інтерес для мовознавців, що працюють у галузі «емотіології» (лінгвістики емоцій). Але, як не дивно, емотивне полотно його романів залишається надзвичайно малодослідженим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує усього лише декілька робіт зарубіжних учених, присвячених розробці саме цього питання. Серед них можна виокремити роботи французької дослідниці Мегалі Ру (Magali Roux), яка досліджує особливості вираження емоцій у мексиканській прозі письменника. Також увагу емоціям у творчості Д.Г. Лоуренса приділяли такі дослідники, як Кеніс Ашер та Говард Бус. Та незважаючи на наявні наукові роботи, присвячені розробці цього питання, багато аспектів емотивності творчості Д.Г. Лоуренса залишаються малодослідженими та потребують подальшого уточнення і більш глибокого аналізу.

Актуальність нашої статті зумовлена саме недостатнім, на наш погляд, мовознавчим та літературознавчим опрацюванням проблематики, пов'язаної із специфікою аналізу емотивного тла романів Д.Г. Лоуренса.

Мета статті – дослідити специфіку емотивного тла роману Д.Г. Лоуренса.

Специфіка досліджуваного об'єкта зумовила використання компонентного, психолінгвістичного та контекстуального методів аналізу текстового матеріалу.

Поняття тла в мовознавстві використовується давно. Так, наприклад, у когнітивній лінгвістиці надзвичайно важливе значення мають саме фонові знання комунікантів, у текстолінгвістиці під поняттям тла розуміють ту ситуацію, у яку занурюється та чи інша одиниця мови і мовлення [1, с. 66], у літературознавстві під час аналізу змісту тексту використовується поняття тла, яке співвідноситься із поняттям плану оповіді

[2, с. 132]. Психолінгвістика й емотіологія також приділяють велику увагу дослідженню поняття тла, адже згідно з мотиваційною теорією емоції є мотивуючою силою усєї психічної діяльності людини. Регулюючи й організовуючи когнітивні процеси та поведінку людини, емоції слугують тлом для певних учинків і дій [3]. Лінгвісти, користуючись даними психології емоцій, також використовують поняття емотивного тла. Так, наприклад, у статті Ю. Монич поняття емотивного тла лежить в основі семантичних й етимологічних особливостей лексики [4, с. 102]. С. Іонова, розглядаючи емоційну частину змісту тексту, дає визначення поняття емотивного тла художнього твору. У її роботі емотивне тло розуміється як емотивність когнітивного (гносеологічного) рівня тексту, в якому експлікується одна або декілька емотем [5, с. 41]. Емоційна інформація за такого підходу співвідноситься із поняттям змістовно-фактуальної інформації і належить до предметно-змістового рівня тексту. На цьому рівні емотивність є вираженням знань про емоційний світ людини як об'єктивно існуючої реальності. Як екстралінгвістичне явище знання зводиться до уявлень про емоційно значущі ситуації, які є актуальними для життєдіяльності людини. Текстовим корелятом емоційної ситуації є емоційна тема [6, с. 39].

Відомо, що емотивне тло художніх текстів характеризується можливістю одночасної реалізації декількох емотем у статусі основної теми або ж у статусі мікротеми. Емотеми в тексті здатні не тільки дублювати або компенсувати раціональний зміст, а й поставати у функції заміщення, тобто становити основний зміст тексту [6].

В умовах художнього тексту емоційні установки автора тексту завжди мають спрямований характер: вони зумовлюють емоційно-впливову функцію тексту і розраховані на емоційну реакцію адресатів. У зв'язку з цим можна говорити про емотивне тло художнього твору як про феномен, що включає і емотивну тему, й екстралінгвістичні чинники, пов'язані з емоційно-суб'єктивними характеристиками автора й адресатів тексту. Тобто емотивне тло твору є сукупністю різних емотивних тем у тексті, емоційних установок і реакцій на них [6].

Відомо, що тема, поряд із комунікативною спрямованістю й інформативністю, є однією з основних ознак тексту: «тематична єдність охоплює психічні характеристики, семантику і логіку тексту» [7, с. 68]. У змістовному плані тема об'єднує усе те, що стало предметом авторського інтересу, осмислення, оцінки. Сам вибір теми, як показують дослідження, відбувається упереджено, «під час активізації оцінної діяльності емоцій» [8, с. 121]. Письменник вибирає як теми майбутніх творів такі ситуації й епізоди життя, які, на його думку, будуть зрозумілими читачеві, співзвучні його емоційному світові, викличуть у відповідь почуття. На такому свідомому відборі ґрунтується естетика художньої творчості, без цього не можна уявити літературний твір.

Відомо, що вибір теми художнього тексту зумовлюють основні конфлікти епохи, але такі теми, як кохання, дружба, скорбота за втраченою молодістю тощо, є вічними. Такі теми належать до розряду емотивних тем, оскільки вони розраховані не стільки на розуміння, скільки на співчуття [6]. В. Болотов визначає емотивну тему як «відрізок тексту (від слова до всього тексту), сенс якого або форма вираження змісту є джерелом емоційного впливу» [9, с. 18].

Цікавою нам видається також літературознавча концепція В. Ізер. Відповідно до цієї концепції художній текст є поєднанням переднього плану і тла (заднього плану). Емоційні уявлення, втілені у художньому тексті, утворюють тло, що базується на загальних знаннях читачів, на цьому тлі розгортається розповідь – дії персонажів художнього твору. Але трапляються випадки, коли «задній план» стає головним у творі, тоді читач уже зосереджується не на діях, а на емоціях [2, с. 132]. У термінах текстолінгвістики це можна пояснити як висунення на перший план емотивних тем тексту.

Як емотивні теми постають теми, що є особисто значущими для автора. Однак специфіка художнього тексту полягає у тому, що в ньому втілюються соціологізовані, загальнозначущі емоції. Як універсальні теми, що викликають емоції незалежно від контексту, Е. Кніпкенс і Р. Цваан називають теми смерті, небезпеки, влади, сексу, хаосу, кохання [5, с. 38]. Ці теми є «вічними» у художній літературі, значущими для представників будь-якого культурного і соціального середовища.

Розуміючи, що будь-який художній твір є цілим комплексом, конгломератом емоцій різної інтенсивності, ми, погоджуючись із дослідниками-літературознавцями, схильні вирізняти серед них провідну – ту, яка становить основу емоційної теми тексту. Так, у літературознавстві говорять про письменників однієї теми й однієї емоції, називають деяких авторів «похмурими» письменниками або «письменниками-оптимістами» [6]. Аналіз творчості Д.Г. Лоуренса дав змогу зробити висновок, що домінуючою емотемою його творів є тема кохання (стосунки між чоловіком та жінкою або стосунки між чоловіком і чоловіком). Але перш ніж розпочати аналіз емотивного тла творів певного автора, слід спершу дослідити емоційну картину світу самого письменника, оскільки та філософія кохання, яку автор хоче донести читачам за допомогою своїх романів, є невід'ємною частиною власного життєвого й емоційного досвіду самого письменника. Як влучно зазначив Т. Біровски, для Лоуренса кохання є «невід'ємною характеристикою повноцінного життя. Водночас воно може стати фатальним для тих, хто не розуміється у його найтонших аспектах. Це як заряджена гвинтівка у руках дитини, що може накоїти багато лиха» [10]. Звісно, що цією «дитиною» було сучасне Лоуренсу англійське суспільство, яке робило перші невпевнені кроки у таємничому та загадковому світі кохання. Лоуренс був переконаний у тому, що людині, котра живе у сучасному індустріальному світі, надзвичайно важко пізнати всі тонкощі справжнього кохання, оскільки зробити це може тільки той, хто живе ближче до природи, а не до шахти чи фабрики.

Тема кохання є однією із найважливіших емотивних тем, що мають універсальне значення і ніколи не втрачають своєї актуальності. Це почуття може спіткати людину будь-де і будь-коли незалежно від її віку, соціального статусу чи фінансового становища.

Кохання є провідною емотемою величезної кількості літературних творів вітчизняних та зарубіжних письменників,

посідає важливе місце у творчості Д.Г. Лоуренса. Постаючи в різних статусах – у статусі теми, мікротеми або мотиву (5, с. 49), емотема кохання вплітається у сюжет твору і формує його зміст. Спираючись на поняття емотивного тла, запропонованого в роботі С. Іонової, ми спробуємо показати, що одна і та ж тема може вносити різні відтінки значення в основний зміст твору.

У своєму романі «Білий павич» Лоуренс акцентує різні аспекти теми «кохання». Постаючи у ролі емотеми, «кохання» притягує до себе емоції різного характеру й інтенсивності. Незважаючи на універсальність цього поняття для усього людства, можна по-різному ставитися до феномена «кохання». Це ставлення зумовлене специфікою філософського, релігійного, національно-культурного, наукового і повсякденного світобачення. Навіть у світобаченні самого Д.Г. Лоуренса кохання – це одночасно “tenor, an unbearable desire, a comfort, a delight, a wisdom” і “a renunciation, an abandonment, a hatred, a frustration, an anguish, a jealousy, a humiliation, a pride” [11].

Отже, як бачимо, для Д.Г. Лоуренса кохання є явищем складним, багатогранним і сповненим протиріч. Подібний погляд на кохання яскраво відображений у його романі «Білий павич». Емотема кохання тут супроводжується не просто емоційними проявами героїв, а справжніми пристрастями. Навколо теми кохання у творах письменника складається простір емоцій від найпохмуріших і важких (“He looked at her suddenly, hardening at her insult, and biting his lips at the taste of this humiliation” [12]) до світлих почуттів (“but when he looked up and smiled unexpectedly, he flooded her with an access of tenderness”; “he kissed her with rapturous admiration”; “they looked into each other’s eyes when they met, both triumphant, excited, blazing arch looks at one another. Lettie was enjoying her public demonstration immensely; it exhilarated her into quite a vivid love for him. He was magnificent in response”; “he drew her away to the great arm-chair, and made her sit in it beside him. She was indulgent and he radiant” [12]). Сукупність цих емоцій у тексті є його емоційним тлом.

Конкретна реалізація емотеми кохання у різних розділах роману дозволяє варіювати характер емоційного тла. З’єднання універсальної емотеми із фабульними темами роману є причиною її варіювання. У результаті такого варіювання виявляється основне емоційне переживання, пов’язане з темою «кохання» у конкретному тексті. Головне емоційне переживання у ланцюзі багатьох емоційних подразників будемо називати емоційною домінуючою твору. Емоційна домінуюча є результатом реалізації авторської позиції, основною ланкою емоційного тла твору.

Висновки. Узагальнюючи проаналізований матеріал, можна зробити висновок, що в романі Д.Г. Лоуренса «Білий павич» емоційні інтенції автора тексту завжди мають спрямований характер: вони зумовлюють функцію емоційного впливу тексту і розраховані на емоційну реакцію адресатів. У зв’язку з цим, на нашу думку, можна говорити про емотивне тло роману, що включає і емотивну тему, і екстралінгвістичні чинники, пов’язані з емоційно-суб’єктивними характеристиками автора та адресатів тексту. Тобто емоційне тло роману є сукупністю різних емоційних тем у тексті, емоційних установок автора і реакцій читачів на них.

Представлені результати досліджень є початковою ланкою визначення специфіки емотивного тла тексту і потребують подальшого поглибленого аналізу різних рівнів текстової емотивності.

Література:

1. Торсуева И.Г. Детерминированность высказывания параметрами текста / И.Г. Торсуева. // Вопросы языкознания. – 1986. – № 1. – С. 65–75.
2. Изер В. Историко-функциональная текстовая модель литературы / В. Изер // Вестник Московского университета. Серия «Филология». – 1997. – № 4. – С. 118–141.
3. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – М. : Искусство, 1968. – 341 с.
4. Монич Ю.Г. Проблемы этимологии и семантика ритуальных действий / Ю.Г. Монич. // Вопросы языкознания. – 1998. – № 1. – С. 97–118.
5. Ионова С.В. Эмотивность текста как лингвистическая проблема : дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.02.19 / С.В. Ионова. – Волгоград, 1998. – 197 с.
6. Астен Т.Б. Формирование межтекстуального эмоционального фона средствами английского языка (на материале произведений С. Моэма) : дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.02.04 / Т.Б. Астен. – Волгоград, 2000. – 172 с.
7. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальность виртуальная / В.В. Красных. – М. : Диалог, 1998. – 352 с.
8. Баранов А.Г. Функционально-прагматическая концепция текста / А.Г. Баранов. – Ростов-на-Дону, 1993. – 182 с.
9. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспекте языковой и неязыковой вариативности. Основы эмотивной стилистики текста / В.И. Болотов. – Ташкент : ФАН, 1981. – 116 с.
10. Bierowski T. Love, Sex, Isolation in the Fiction of D. H. Lawrence: The Antithesis of Paul Morel and Oliver Mellors / T. Bierowski. – 1999. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://preserve.lehigh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=cas-lehighreview-vol-7>.
11. William G. D.H. Lawrence's Philosophy As Expressed In His Poetry / George William [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/62689/article_RIP381_part5.pdf?sequence=1.
12. Lawrence D.H. The White Peacock / D.H. Lawrence [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gutenberg.net.au/ebooks07/0700641h.html>.

Прокойченко А. В. Специфика эмотивного фона романа Д. Г. Лоуренса «Белый павлин»

Аннотация. Статья посвящена исследованию специфики эмотивного фона романа Д.Г. Лоуренса «Белый павлин». Особое внимание уделяется анализу основных эмотем данного романа, поскольку именно совокупность эмотем в тексте образует его эмотивный фон, который, в свою очередь, является неотъемлемой составляющей любого художественного текста.

Ключевые слова: эмотивность, эмоции, эмотивный фон, эмотема, эмотивное полотно текста.

Prokoichenko A. The specificity of emotional background of D. H. Lawrence's novel "The White Peacock"

Summary. The paper deals with the specificity of emotional background of D.H. Lawrence's novel "The White Peacock". Particular attention is paid to the analysis of the main emotive themes of the novel, which form its emotive background, which is an integral part of any literary text.

Key words: emotivity, emotions, emotive background, emotive theme, emotive text.